

ÈTICA I FELICITAT: UNA REFLEXIÓ POSTARISTOTÈLICA

Una de les preguntes que més sovint es plantegen en l'àmbit de l'ètica aristotèlica és la que fa referència a la relació entre racionalitat i felicitat. En altres paraules: són més felices les persones racionals? Si la racionalitat és la "perfecció" de l'home (per dir-ho en un antiquat vocabulari escolàstic) perquè hi ha tants savis perfectament racionals, però desgraciats? Una hipòtesi socràtica és que l'home savi és, a més feliç. La resposta aristotèlica va matisar el què calia entendre per saviesa: no és el mateix tenir un coneixement ètic que tenir-lo de caire dianoètic o intel·lectual.

Però com passa tot sovint amb els problemes filosòfics no es tracta d'analitzar si els fets corresponen a o no a les teories, sinó de clarificar els conceptes que s'empren per tal de descriure els fets. A la filosofia no li pertoca establir com és la pràctica, sinó clarificar la pertinència o no dels conceptes que emprenem -i, en tot cas, la seva clarificació conceptual.

La qüestió del vincle entre *racionalitat* i *felicitat* depèn primàriament de quin concepte de "felicitat" sustentem. En particular **podem concebre la felicitat en sentit afectiu o en sentit reflexiu.**

1.- **En sentit afectiu**, ens sentim feliços quan ens envaeix una mena d'eufòria o de benestar. El sentit afectiu de la felicitat és de caire psicològic; gairebé podríem dir-ne "visceral". En sentit afectiu algú "se sent" bé i podria provocar que "ens sentíssim bé" fins i tot la droga o la beguda (els bars fan de vegades una "happy hour"). En general és una situació de curta durada.

2.- **En sentit reflexiu**, en canvi, la felicitat té a veure amb la manera com algú "pensa" les coses: deriva de l'enteniment, del judici i de la valoració que fem sobre la realitat i sobre nosaltres mateixos. En general és de caire més profund, diu alguna cosa de "com som". En sentit objectiu, el judici és intencional.

Potser resulta més senzill expressar-ho a través d'un exemple: podríem sentir fins i tot enveja de la felicitat que (afectivament) sent algú que objectivament viu sota la misèria o en una dictadura; i hi ha gent que, fins i tot torna d'un viatge per la Cuba de Castro o pel Malí, dient que ha trobat allí gent que hi viu "molt feliç" però objectivament no es voldrien canviar per ells.

Si s'entén la felicitat reflexivament (com a satisfacció racional) llavors la racionalitat porta a una satisfacció més gran. I això per moltes raons: hom pot preveure millor les situacions de dissort, pot desenvolupar millor la diversitat dels seus interessos i, fins i tot, en situacions de dissort o de inevitable mal pronòstic la persona que obra reflexivament pot sentir-se confortada pensant que ha fet el millor possible.

Davant persones que són afectivament felices, però no racionalment felices es difícil sentir de debò admiració i respecte. I de fet, la gent sent compassió per la situació del Tercer Món i per això s'organitzen campanyes de solidaritat, recollides d'aliment, captes, etc. La felicitat purament afectiva és insuficient -i fins i tot l'experiència en

l'educació dels infants ens indica que sovint no hem de donar-los a "allò que volen", sinó "allò que necessiten", més enllà de la seva situació emocional passada.

Vistes així les coses, la "eudaimonia" resulta més valuosa que "l'hedonisme". Per això John Stuart MILL deia que "és millor ser un Sòcrates insatisfet que un porc satisfet". També en termes postkantians, Erich Fromm va parlar molt sobre la diferència entre "tenir" (afectivament) i "ser" (racionalment) en termes de buidor existencial del pur "tenir".

Els defensors d'una visió sobre la vida humana basada en les passions, que és una tradició molt hispànica castellanista (Unamuno, Ortega, Zubiri, Zambrano...), han tendit a considerar que la vida humana és massa complexa per tal d'avaluar-la només amb la raó. Per això Zubiri parlava de "razón sentiente" o Zambrano de "razón poètica". Però aquestes vies són autocontradictòries. Òbviament hom podria triar altres vies per dirigir la pròpia vida: hi ha qui considera que la vida ha de ser guiada per la tradició (al món hi ha monàrquics!!!), per l'espontaneïtat i les passions (al món hi ha romàntics!!!), o per instàncies encara més estranyes. Però fins i tot aquest cas, només l'examen raonat ens pot explicar com usar adientment qualsevol altre principi. Per tal de validar qualsevol principi de caire emocional només ho podem fer a través de la raó

Contraposar la racionalitat als sentiments és comprendre malament la racionalitat, com si fos purament mecànica, com si només importessin les finalitats i no els mitjans. D'aquí la importància dels plantejaments aristotèlics quan insisteixen en la deliberació com a eina de coneixement racional. La raó és perfectament capaç de comprendre que hi ha d'haver moments en què el càlcul, la planificació i la lluita racional són inútils, però això no significa que sigui inútil. La racionalitat, segons va insistir Aristòtil és "teleològica" és a dir, consisteix en la recerca intel·ligent de les finalitats adequades. I la forma d'adequació de l'home al món passa per l'ús de la intel·ligència. Si s'adopta una concepció de la felicitat "reflexiva", vinculada a la racionalitat, llavors només pot ser feliç qui ho és d'una manera intel·ligent i no passional.

Aquest text recull i sintetitza les aportacions del c. 13 del llibre de Nicholas RESCHER: LA RACIONALIDAD – UNA INDAGACIÓN FILOSÓFICA SOBRE LA NATURALEZA Y LA JUSTIFICACIÓN DE LA RAZÓN, Madrid: Ed. Tecnos, 1993, pp. 230-243.